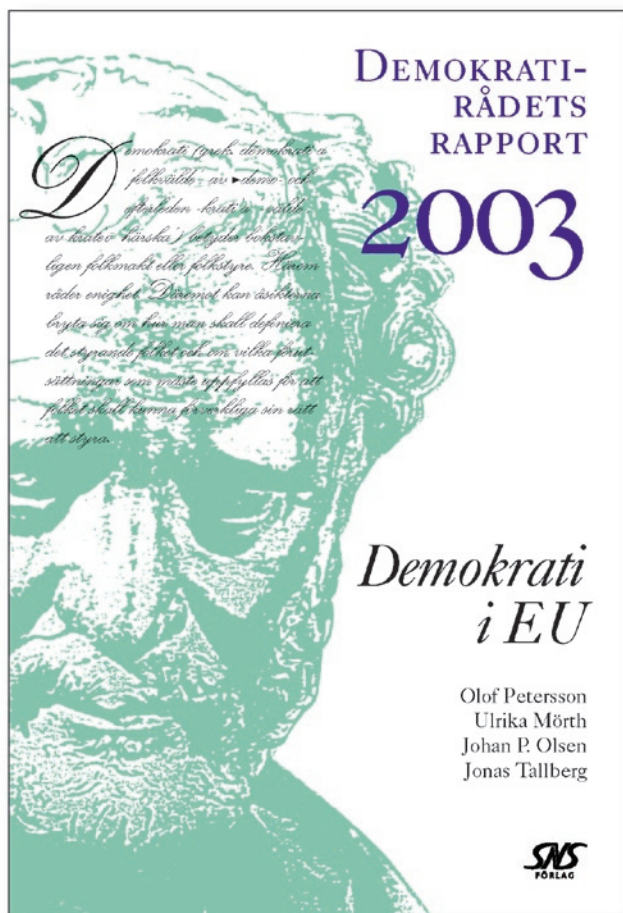

Slutsatser och sammanfattning

SNS – Studieförbundet Näringsliv och Samhälle – är ett fristående nätverk av ledande beslutsfattare i privat och offentlig sektor med engagemang i svensk samhällsutveckling. Syftet är att skapa underlag för rationella beslut i viktiga samhällsfrågor genom forskning och debatt.

SNS bedriver samhällsforskning med forskare från universitet och högskolor i Sverige och utlandet, ger ut böcker på eget förlag, samt arrangerar konferenser, kurser och lokala medlemsmöten. SNS är en allmännyttig ideell förening som finansieras genom medlemsavgifter, forskningsanslag, bokförsäljning och konferensavgifter samt genom årsavgifter från företag, myndigheter och organisationer.

Slutsatser och sammanfattning av

Demokrati i EU

Demokratirådets rapport 2003

Olof Petersson, Ulrika Mörth, Johan P Olsen , Jonas Tallberg

© 2003 Författarna och SNS Förlag

Beställ boken från:

SNS Förlag

Box 5629

114 86 Stockholm

Tel: 08-507 025 00

Fax: 08-507 025 25

E-post: order@sns.se

Hemsida: www.sns.se

Demokrati i EU

EU har stora demokratiproblem

Medborgarna har i dag svårt att förstå, påverka och kontrollera EU. Om inget görs så finns det allvarlig risk att EU:s demokratiproblem förvärras. EU:s styrningsproblem kan inom en nära framtid bli ett problem för hela den europeiska demokratin. Status quo är därför inget alternativ. Europeiska unionen är i behov av genomgripande reformer.

Konventet är en framgång

Framtidskonventet är ett lyckat konstitutionellt experiment. Konventet har fungerat bättre än de metoder som tidigare använts för att reformera EU. Konventsmetoden har demokratiska kvaliteter såsom deltagande, öppenhet och kompromissvilja. Det som på sikt kan komma att visa sig bli konventets viktigaste bidrag är att man åskådliggjort att det går att ersätta det nuvarande virrvarret av fördragstexter med ett samlat och relativt lättbegripligt dokument som i praktiken skulle fungera som unionens grundlag.

Demokrati är mer än konventet

Framtidskonventet innebär ett steg framåt, men samtidigt återstår många frågor. En fungerande demokrati i europeisk skala kräver att man först ställer frågan hur den enskilde medborgaren skall kunna få insyn, bilda sig en egen uppfattning, påverka och utkräva ansvar. Utan ett sådant konsekvent medborgarperspektiv riskerar de institutionella förändringarna bara att förbli en angelägenhet för den politiska eliten.

Sverige har mycket att lära av konventet

Så här långt i processen förefaller den svenska regeringen ha missbedömt konventets betydelse. Sveriges officiella positioner är svårförklarade, bristfälligt förankrade och delvis oförenliga. Det finns flera lärdomar för svensk del. Sverige skulle kunna vara en givande part i det europeiska samtalet om demokratins framtid. Sverige har dessutom mycket att lära av debatten om hur man kan demokratisera, konstitutionalisera och effektivisera politikens styrelseformer.

Status quo-visionen håller inte

Sveriges officiella linje kan beskrivas som en vision om institutionell status quo baserad på mellanstatligt samarbete. Men dagens EU är ingen gångbar framtidsmodell. Behovet av genomgripande reformer beror på flera akuta problem i dagens europeiska politik.

Demokratiproblem i EU:s struktur

Trots ett antal reformer under de gångna åren lider EU fortfarande av svagheter i demokratihänseende. Europaparlamentet är inte tillräckligt starkt för att fungera som en effektiv kanal för medborgarnas deltagande och ansvarsutkrävande. Bristen på öppenhet försvårar insyn och kontroll när det gäller EU:s beslutsprocesser. Medborgarnas möjligheter att utkräva ansvar via sina nationella regeringar har försvagats.

Legitimitetsproblem i europeisk demokrati

Den andra utmaningen som kan kräva en omvärdering av status quo som ett framtidsalternativ är behovet av en vitalisering av demokratin i Europa, som i dag befinner sig i en dubbel legitimitets-kris. Medborgarna står tvekan inför de demokratiska kanaler för deltagande och inflytande som finns på den europeiska nivån. På nationell nivå sjunker valdeltagandet och partiengagemanget samtidigt som populism och politikerförakt ökar. Sjukdomssymptomen är i dag så många och starka att demokratins legitimitetskrisis inte kan avfärdas.

Utvidgningen framtingar reformer

Utvidgningen av EU med upp till tio nya medlemmar 2004 utgör ytterligare en kraft med följdverkningar på effektivitet och demokrati i Europa, och därmed på status quo-alternativets hållbarhet på lång sikt. Trots att den förestående utvidgningen redan motiverat två regeringskonferenser är det tveksamt om de reformer som genomförts är tillräckliga. I avsaknad av ytterligare reformer är det sannolikt att beslutsfattandet i EU framöver kommer att bli alltmer komplext, ineffektivt och svåröverskådligt.

Konventet en framgångsrik reformprocess

Realistiska förväntningar

Stora ord har använts om konventets betydelse för Europa i allmänhet, och EU i synnerhet. Men det gäller att ha realistiska förväntningar om vad ett konvent kan bidra med. En värdering utgår från forskningen om större konstitutionella och institutionella förändringar, särskilt demokratiernas förmåga att genomföra sådana förändringar. En annan utgångspunkt är EU:s egen reformhistoria. En tredje bedömningsgrund är den aktuella politiska situationen i unionen, bland annat variationerna i det upplevda behovet av reformer.

Konstitutionellt experiment

Framtidskonventet utvecklade sig till ett framgångsrikt konstitutionellt experiment. Konventet har fungerat bättre än de metoder som tidigare använts för att förbereda konstitutionella och institutionella förändringar i EU. Konventsmetoden har demokratiska kvaliteter såsom ett relativt brett deltagande och stor öppenhet. Samtidigt står det klart att konventet påverkas av yttre händelser, värderingar, normer, intressen och maktförhållanden.

En historisk process

Framtidskonventet måste ses som ett led i lång och djupgående historisk omvandlingsprocess i Europa. Konventet är en del av ett skeende som både sträcker sig lång tillbaka i tiden och som kommer att fortsätta i framtiden. Även om processen i efterhand kommer att visa sig vara historisk kommer dess långsiktiga verkningar också att påverkas av en rad andra pågående processer. Många av dessa har ett starkt inslag av kortsiktigt tänkande och av frågor som inte står på konventets dagordning.

Identitet och förtroende

Det finns anledning att anta att grundläggande förändringar i ett politiskt systems levande konstitution och dess fundamentala institutioner, såväl som identitet och förtroende, kommer att ta årtionden. Det är orealistiskt att förvänta att de grundläggande spänningarna och konfliktlinjerna i Europa skulle kunna finna en varaktig lösning under loppet av några månaders konventsdebatt.

Reformförslag från konventet

Framtidskonventet har visat att det faktiskt finns praktiskt genomförbara sätt att komma till rätta med åtminstone en del av EU:s demokratiunderskott.

Författningsfördrag

Konventet har utarbetat en konstitution som koncist formulerar unionens grunder, befogenheter, institutioner och beslutsformer.

Rättighetsförklaring

Konventet föreslår att stadgan om grundläggande rättigheter tas in i ett författningsfördrag, och att vissa delar görs juridiskt bindande.

Befogenheter

Ett förslag gäller en tydligare konstitutionell reglering och anvisar en procedur för att lösa konflikter mellan EU och medlemsstaterna.

Institutionell balans

Konventet föreslår en renodling och precisering av uppgifterna för EU:s tre centrala organ: rådet, parlamentet och kommissionen.

Europeiska rådet

Diskussionen handlar om att renodla Europeiska rådets strategiska roll och effektivisera dess arbete.

Ministerrådet

En av konventets mest svårlösta frågor var hur ministerrådet skall organiseras i ett utvidgat EU.

Kommissionen

Konventet har diskuterat kommissionens storlek och roll; särskilt kontroversiell är frågan hur kommissionens ordförande skall utses.

Europaparlamentet

Konventet har diskuterat hur ändrade valregler kan ge incitament till alleuropeiska valrörelser.

De nationella parlamenten

Konventet har diskuterat hur parlamenten kan ges en mer aktiv roll, exempelvis när det gäller att övervaka EU:s befogenheter.

Förenkling

Konventet har utarbetat förslag som skulle leda till en betydande uppstramning och förenkling av EU:s beslutsformer.

Medborgarnas Europa – Europas medborgare

Idén om medborgarnas Europa förutsätter att unionen är förankrad hos Europas medborgare.

Men vad kan då en medborgare göra? Ligger inte drömmen om ett folkstyrt Europa så långt borta, att det i dag är meningslöst att ens försöka göra sig gällande? Demokratirådet menar att det realistiska svaret är optimistiskt. Redan i dag finns det flera möjligheter.

Genomskåda vanföreställningarna

Bilder, begrepp och metaforer kan få betydande makt över tanken, särskilt för ett för många abstrakt och avlägset fenomen som EU. Dessvärre är flera tankekonstruktioner missvisande.

Påverka besluten

Påståendet att den enskilde individen är maktlös inför EU kan bli självuppfyllande. I själva verket finns det flera vägar att påverka unionen, även om några i dag är slingriga och svårframkomliga. Opinionsbildning får dessutom allt större betydelse i politiken, även inom EU.

Övervaka systemet

Känslan av vanmakt inför EU grundas ofta på en bristande förståelse för hur unionen fungerar. Men framtidskonventet håller nu på att dramatiskt förbättra situationen. Förenklingarna i regelsystem och instrument gör EU mer lättbegripligt.

Förändra systemet

Kunskapen om EU riskerar att snabbt bli föråldrad. Unionen befinner sig i ett skede av genomgripande förändringar, inte minst till följd av utvidgning och institutionella reformer. Just nu står stora delar av systemet under debatt och många olika handlingsvägar ligger öppna. EU:s framtid är inte ödesbestämd, utan möjlig att påverka.

Kontakta andra

Framväxande nätverk över nationsgränserna formar framtidens Europa, men de förändrar också de människor som deltar i utbytet. Ytterst beror framtiden för den europeiska integrationen, och drömmen om ett folkstyrt Europa, på vår egen förmåga till öppenhet och omprövning, vår beredskap att upptäcka och utveckla nya former av gemenskap.

Läs mer om Demokratirådet och EU:s framtidskonvent:
www.sns.se/dr

SNS Demokratiråd 2003: Jonas Tallberg (Lunds universitet och UI), Ulrika Mörth (Stockholms universitet), Johan P. Olsen (Oslo universitet) och Olof Petersson (SNS).

Studieförbundet Näringsliv och Samhälle
Center för Business and Policy Studies